

Университетите като институция за учене през целия живот

доц.д-р Виолета Касърова - НБУ

Статията е публикувана в сп. ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ, бр.5/215/2012; с.26-28

Достъпът до актуална информация и знания, заедно с мотивацията и уменията да се ползват тези знания разумно и интелигентно, се превърна в 21-век в ключ към повишаване на конкурентоспособността на компании и икономики, към усъвършенстване и адаптиране на работната сила в европейски мащаб. Днес традиционното разбиране за конкурентно предимство като придобиване на материални активи (капитал, земя, суровини, технологии) вече не е достатъчен фактор за бизнес успех. В общество, базирано на знания, бъдещето се определя от способността на икономическия субект да превърне знанията в предимство. На тази основа новите критерии за икономически растеж са свързани с иновации и образование, което несъмнено налага пренасочване на стратегическите приоритети към интелектуалния капитал на компаниите за сметка на по-консервативния финансов капитал.

Тази нова ситуация поражда сериозни промени в живота на икономическите системи, независимо от тяхната големина, предмет на дейност, отраслова принадлежност или възраст. Част от тях са вътрешни за компанията, свързани с появата на нов ресурс – интелектуалния капитал, с използване на нови инструменти за оценка на ефективността на стопанската дейност, за да получат инвеститорите и мениджърите ясна представа за реалния потенциал на компанията в стратегическия контекст на нейното развитие.

Друга част са външни за организацията, свързани със смяната на образователната парадигма, чиито съвременен отговор е концепцията за учене през целия живот (*Lifelong learning*)¹. Тя обхваща всички формални и неформални целенасочени дейности, осъществявани през целия живот на индивида с цел подобряване на знанията, уменията и компетенциите му, допринасяйки за повишаване на конкурентоспособността му, разширявайки възможностите за намиране на работа и за социално включване. През 1996 ЮНЕСКО определи ученето през целия живот като една от четирите основни функции на университетите, а през 2006 г. – Европейската комисия обвърза модернизацията на университетите със стратегията за учене през целия живот.

В предложението в края на 2000 г. от Европейската комисия меморандумът за ученето през целия живот се разглежда метафорично като общ образователен чадър, под който трябва да се обединят всички видове обучения, започващи с раждането на човека и неговото постепенно интегриране в семейната среда, преминаване през предучилищно възпитание, средните училища, колежите и университетите, образованието за възрастни и ученето в третата възраст до края на човешкия живот.

В съответствие с Международната стандартна класификация (ISCED)² основните форми на ученето през целия живот са:

Формално образование - йерархично структурирана и хронологично подредена образователна система на дадена страна. Реализира се в система от училища, колежи, лицей, университети и други учебни заведения, регламентирана е от закони и

¹ Faure E. Learning to Be: the World of Education today and tomorrow. Paris: UNESCO, 1972; Recurrent Education: A Strategy for Lifelong Learning. Paris: OECD, 1973.

² International Standard Classification of Education; Желязкова (Тея), Т. Образователната пирамида. - Иновации в обучението и познавателното развитие. Образование и технологии, 2010, бр. 1 и на CD.

нормативни актове. Учебното съдържание е стриктно определено от учебни планове и програми, които водят до дипломи и сертификати.

С развитието на интернет технологиите и глобализацията на производството, търговията и инвестициите формалните образователни системи се налага да бъдат укрепвани с неформални образователни практики. Така възниква неформалното образование като съществено направление в ученето през целия живот..

Неформално образование - структурирана образователна дейност, провеждана извън формалната система, функционираща отделно или като съществена част от обща дейност – която има за цел да служи на идентифицирани учаци и за определени образователни цели. Неформалното образование обхваща всички възрастови групи и може да се осъществява, както в институционализирани учебни заведения, така и независимо от тях, например на работното място. Това образование не дава образователна степен. Издаваният документ за завършен курс в неформалното образование не е равностоен на документите, издавани при формалното образование и признаването му зависи от желанието на работодателя.

Информалното образование - съпровождащо ученето през целия живот, при което всеки индивид усвоява нагласи, натрупва знания и умения от житейския си опит и образователните влияния и ресурси в своята среда. То не е организирано и не е структурирано; свързано е с научаване чрез правене и преживяване, намира място в ежедневието и трудовата дейност.³ Частично ролята на „второ училище” в това направление изпълнява в съвременните условия телевизията.

В проекта на Закон за предучилищно и училищно образование⁴ наименованията на посочените три компонента на ученето през целия живот са уточнени както следва: *формално образование; неформално обучение и информално учене.*

В таблица 1 са представени основни характеристики на формалното, неформалното и информалното образование като форми на учене през целия живот.

³ По този повод Д. Филд отбелязва: „По време на разговор с приятели, близки или просто със спътници ние научаваме нови неща. Опитвайки се да направим нещо за първи път, ние също се учим. Учене може да се счита гледането на телевизионни предавания, посещение на музеи, четене на книги, сърфиране в Интернет, просто размисления по някаква тема”. Field J. (2000). Lifelong Learning and the New Education Order. Trenthaw Books, 2000, p.VIII.

⁴ [Електронен документ] -

http://www.mon.bg/opencms/export/sites/mon/left_menu/documents/documentsproject/2012/proekt_zakon_obrazovanie_14-02-2012.pdf - чл.6, т.3; чл. 23, ал.1 и ал.3.

ФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ	НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ (неформално обучение)	ИНФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ (информално учене)
Образование за възрастни	Обучение на пазара на труда и на работното място	Доброволни граждански организации
Образование за получаване на образователна степен: ◆ Бакалавър ◆ Магистър ◆ Доктор	Образование на пазара на труда	Учещи общности
Над средно образование	Обучение на работното място	Обучаващи организации
Средно образование	Усъвършенстване на квалификацията	Семейство
Предучилищно образование	Развитие на компетенциите	Интернет, телевизия
	Общодостъпно образование на възрастни	Културни институции (театри, музеи и др.)

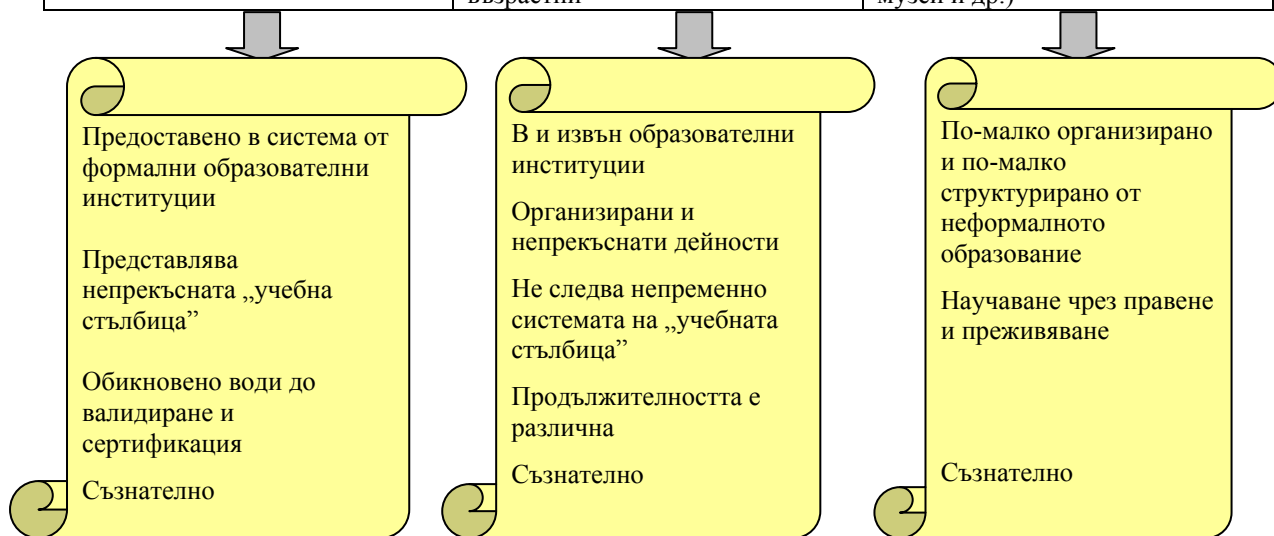

Таблица 1. Основни характеристики на формалното, неформалното и информалното образование⁵

При реализиране на концепцията за учене през целия живот като практически феномен, съществена роля е отредена на университети. В съвременните общества придобитите квалификации имат кратък живот и непрекъснато се нуждаят от обновяване, усъвършенстване, а понякога и от отхвърляне. Независимо от продължителността на начално, средно и висше образование, придобитите знания са недостатъчни за поддържане на кариера в продължение на три-четири десетилетия, а това предполага нееднократно връщане към университета за допълване и обновяване на знанията, за придобиване на нови знания в търсенето на „втори шанс“, което изисква:

- Разширяване на достъпа до университетите чрез създаване на възможности за обновяване и допълване на квалификацията.
- Разнообразяване на начините и формите за обучение, за да се съчетае ученето с работа или със семейство⁶ и да се отговори на потребностите на практиката и изискванията на работодателите.

⁵ „Възрастните в системата на формалното образование: политики и практики в Европа“ (2011). Доклад на Агенция за образование, аудиовизия и култура P9 EURYDICE [Електронен документ] - http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/thematic_studies_en.php; Любомирова С. (2008). Структурни елементи на съвременен модел за непрекъснато образование в България. Сб. Образованието в глобализацията се свят. УИ Св.св. Кирил и Методий – В.Търново

- Създаване на възможност за свободно партниране и акредитация на програми и курсове в европейски и световен мащаб.

Именно университетите са институциите, които трябва да поддържат и развиват отворена съвкупност от много разнообразни практики, изграждащи модела на учене през целия живот. Таблица 2 представя формите, чрез които в Нов български университет се реализира формалното, неформалното и информалното образование.

Реализацията на новата образователна парадигма предполага решаване на множество проблеми, при което приносът на университетите може да бъде съществен. В случая става дума за:

- ◆ Използване на кредитната система за мотивиране на хората да учат през целия живот;
- ◆ Осигуряване на тясна взаимовръзка между формалното образование и неформалното обучение с цел подобряване на знанията, уменията и компетенциите на индивида;
- ◆ Валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално обучение и чрез информално учене.
- ◆ Въвеждане на повсеместна гъвкавост във всички форми на формалното образование.

ФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ	НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ (неформално обучение)	ИНФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ (информално учене)
Бакалавърски програми Магистърски програми Докторски програми Minor програми	Програми, курсове и семинари на Центъра за продължаващо обучение Отворени и професионални програми на Училището по мениджмънт Програми на Училището по политика Летни училища и школи	Академични лекции Майсторски класове Университетски театър Учебен музей Киноклуб Библиотека Ревюта и модни спектакли Изложби Пърформънси Документално кино Анимационно кино Фотография Конференции и семинари Европейски дебати

Таблица 2. Форми на учене през целия живот, провеждани от Нов български университет

Благоприятна среда за утвърждаване в България на ученето през целия живот, като условие за успеха на всяка човешка дейност, ще създаде, според нас, Законът за предучилищно и училищно образование, чийто проект понастоящем се обсъжда. Набелязването на правилни цели и създаването на инструменти за контрол и анализ на протичащите процеси по отношение на ученето през целия живот и ясното дефиниране на неговите компоненти, е гаранция за това.

⁶ Бояджиева П. (2007). Учене през целия живот като институционална стратегия във висшето образование. [Електронен документ] - http://politiki.bg/?cy=69&lang=1&a0i=222888&a0m=readInternal&a0p_id=207